

כיבוי ביום טוב לצורך אוכל נפש

כיבוי ביום טוב לצורך התבשיל

1. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף כב עמוד א

בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי: מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר אישות? - אמר לו: אפשר בבית אחר. - אין לו בית אחר מאי? - אפשר לעשות לו מחיצה. - אין לו לעשות מחיצה מאי? - אפשר לכפות עליו את הכלי. - אין לו כלי מאי? - אמר ליה: אסור.

איתיביה: אין מכבין את הבקעת חתיכת עץ כדי לחוס עליה שאין כבוי זה צורך יום טוב, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה - מותר אלמא: לצורך יום טוב שיהנה היום שרי! - אמר ליה: ההיא רבי יהודה היא ודריש יעשה לכם - לכל צרככם כי קאמינא אנא - לרבנן שמתירים רק לצורך אוכל נפש ממש.

2. ר"ף מסכת ביצה דף יא עמוד ב

וכן רבה וכן אמיר כולו דחו להא מתניתא ואוקמוה כרבי יהודה למימרא דלאו הילכתא היא ושמינן מיהא דלית הילכתא כי הא מתניתא אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדרה הכל אסור: (וכ"כ הרמב"ם ד, ו. והרמב"ן)

3. רא"ש מסכת ביצה פרק ב סימן יט

והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי כגון שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר. ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות. (וכ"כ רשב"א, רא"ש, ר"ן)

משמעות עישון הקדרה שנאסרה

4. חדושי הרשב"א מסכת ביצה דף כב עמוד א

האיסור בבית וקדרה שלא אוכל בהם ובבית שאוכל בו מותר

אם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר. י"מ בשביל שלא יתעשן הבית שלא ישתחר הכותל וכן הקדרה עצמו שאין כאן צורך י"ט, אבל בשביל שלא יתעשן הבית שהוא יושב בו כדי שלא יצטרך לצאת מן הבית ולהתבטל מסעודתו אין לך אוכל נפש גדול מזה ובכי הא אפילו רבנן מודו,

ותדע לך מדבעי מיניה אביי מרבא מהו לכבות את הדליקה ב"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא תיבעי לך כי תיבעי לך משום אבוד ממון מאי ופשט ליה לאיסורא ואותביה אביי מהא דאין מכבין את הבקעת ואם בשביל שלא יתעשן הבית מותר דאלמא דאפילו היכא דליכא אלא אבוד ממון בלבד וליכא משום שמחת י"ט וצורך אוכל נפש [שרי] ר' יהודה להדיא. וכיון שכן איכא למימר דבהא הוא דפליגי רבנן עליה דר' יהודה, הא כדי שלא יתעשן הבית שהן יושבים בו להתבטל מסעודתן אפילו רבנן מודו דאין לך צורך אוכל נפש גדול מזה.

5. מגיד משנה הלכות יום טוב פרק ד הלכה ד

ויש מקשים על זה ממה שאמרו פרק אין צדין הלכה כר"י ותיירצו שלא כל המכשירים שווין ויש שהלכה בהן כר"י ומתוך כך אסרו לכבות את הבקעת מפני הדלקה ומפני תשמיש ומפני שלא יתעשן הבית אבל בשביל שלא תתעשן הקדרה ותבשילן שהוא מכשיר אוכל נפש ממש מותר והוא שאין לו מקום לפנותה. וזהו דעת הרשב"א ז"ל. ודעת רבינו לאסור הכל כמו שיתבאר בסמוך וכדעת ההלכות:

6. חיושי הרא"ה ביצה כב א

אין מכבין וכו' שלא תתעשן הקדרה וכו' וה"ז ככיבוי הנר מפני ד"א שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש אלא שיש בסילוקה מניעת היזק.

היתרים נוספים בכיבוי

7. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף לד עמוד א

תנו רבנן: תנור וכירים חדשים - הרי הן ככל הכלים הנטלין בחצר, אבל אין סכין אותן שמן להחליקן וללחמון, ואין טשין אותן במטלית ואין מפגיגין אותן בצונן כדי לחסמן לאחר הסקון אין מפגיגין הסקון בצונן לחסמן, שמתקנין על ידי האנן, וכולהו מקום דמתקן מנא, ואם בשביל לאפות להפיגה נציל לאפות, שהסקון הכנה וחושש שלא תסדף הפת - מותר - הרי זה מותר

8. טור אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקנ

ולכך היה אומר הר"ר מאיר מרוטנבורק שמותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור אף על פי שמכבה כלומר שמפחית את חום התנור:

דעת השו"ע והרמ"א

אפילו לצורך התבשיל כיבוי אסור כיון שאינו מסייע בבישול התבשיל רק מונע את השריפה שלו

9. שולחן ערוך הלכות יום טוב סימן תקיד סעיף א

אסור לכבות דליקה ב"ט, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה או כדי לשמש מטתו. המשנ"ב הביא כאן את דברי הרא"ה לעיל.

דעת הרמ"א כשאין אש אחרת מותר לכבות

הגה: ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות ס"ל דזהו צורך אוכל נפש ממש, (הרא"ש ומרדכי ור"ן פ"ב דביצה ורשב"א וטור), וכנ"ל עיקר;

המשך הרמ"א: וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד, סעודתו, מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממון, (ב"י בשם אורחות חיים).

לעומת זאת בגריפת תנור ובהנחת בשר על גחלים התיר השו"ע כיבוי לצורך בישול. וצ"ע בדעתו.

10. שולחן ערוך הלכות יום טוב סימן תקנ סעיף ד - ה

סעיף ד: תנורים שלנו כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה, מותר לגרפו מהאפר והגחלים, ואף על פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים, וכן נהגו.

17. מגן אברהם סימן תקז ס"ק ח

ח תנורים שלנו. מ"מ אם התנור גדול וגרף מקצתו ואפשר לאפות באותו מקצת אלא שהוצרך לכבדו שלא יגע בפת ויחרך מקצתו אסור ובכיווי לא אמרי' מתוך שהותר לצורך הותר' שלא לצורך (ב"ח) וערסי' תקי"ד ועסי' תק"ב ס"א בהג"ה דמשמע דאפי' לצורך אכילה דוקא בשעה שמתקן האוכל שרי לכבות ולא קודם לכן : (הובא במשנ"ב תקב י').

18. ב"ח אורח חיים סימן תקז

ואף על פי דכתב הרא"ש דכיווי לצורך אוכל נפש מותר אפילו לרבנן מכל מקום אינו דומה להבערה דאי אפשר לתקן האוכל בלא הבערה ולפיכך אמרינן ביה מתוך אבל הכיווי אינו מתקן האוכל נפש דפשיטא דאם לא היה צריך לכיווי היה גם כן מיתקן האוכל על ידי האש ולפיכך אף על פי דאם יש בכיווי צורך אוכל נפש מותר לכבות מכל מקום לא אמרינן גביה מתוך:

כיווי בכירים של גז

19. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלד עמוד א

תנו רבנן: אין מסננין את החרדל במסננת שלו ואין ממתקין אותו בגחלת... והתניא: ממתקין אותו בגחלת! לא קשיא: כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ גחלת של מתכת לא שייך בה כיווי דלמי נעשה פסח.

20. שולחן ערוך אור"ח הלכות יום טוב סימן תקי סעיף ג

אין מסננים החרדל במסננת שלו ואין ממתקין אותו בגחלת של עץ משום כיווי ואף על גב דהוי לצורך אוכל נפש; אבל בשל מתכות, מותר דאינו בוער וליכא כיווי מדאורייתא ואף על גב דיש בו איסור כיווי מדרבנן התירו משום שמחת יום טוב.

21. המשך אור לציון שם

... וא"כ בפתייליה של נפט, אין להנמיך את הלהבה אף לצורך האוכל ואף כשאין לו אש אחרת.

ובגז^א שאין שם פתילה העושה פחם, יש להתיר אם עושה כן^ב לצורך הקדירה^ג ואי אפשר לו בענין אחר, וכגון שאין לו אש אחרת או כיריים אחרים או פתילה וכדו' להדליק שם אש ולבשל שם.

22. שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן לא

(יב) אמנם נראה שאפשר להורות להקל אם יש בזה צורך לבשול גופו... ואף על פי שנראה מדברי מרן (שם) שיש להחמיר בזה, שהרי אסר לכבות הבקעת כדי שלא תשרף הקדרה, ואפי' אין לו אש אחר לפנות הקדרה לשם, ס"ל לאסור. מ"מ בנ"ד שיש לצרף מש"כ דהוי שלש שבותים (שהוא גחלת של מתכת, וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה בצירוף המתכת, וגם שאפשר שהוא רק גרם כיווי*) , אפשר להקל.

אמנם ידי"ג הרב הגאון המפ"ר ר' בן ציון שאול שליט"א העיר שמכיון שחזו"ל גזרו על כבוי גחלת של מתכת, חשיב הכל שבות א', ואין לצרף עמו שבות דמלאכה שא"צ לגופה. אולם מצאתי תנא דמסייע לי הוא הרש"ש בחידושיו לשבת (מב) שכל בפשיטות דכיווי גחלת של מתכת חשיב שבות דשבות. ע"ש. וא"כ בצירוף גרמא הו"ל שלש שבותים. ודו"ק.

☞ וכ"ן דעת הגרמ"א בהלכות חגים פרק יז הלכה לו

סעיף ה: תנור וכירים חדשים... ואם הוסקו יותר מדאי והוצרכו להפיגן בצונן כדי לאפות בהן, מותר שלא ישרף הפת. משנ"ב. לפיכך מותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בה התנור, אף על פי שמכבה.

ישוב דעת הרי"ף הרמב"ם והשו"ע

11. בית הבחירה למאירי מסכת ביצה דף כב עמוד א

ואף על פי שהותר הכבוי בבשרא אגומרי אין זה כלום דבבשרא אגומרי לגחלים לוחשות אנו צריכין והכבוי על כרחנו הוא בא אבל כבוי בידים לעולם לא הותר והאיל ואין גוף הכבוי מכשיר האוכל לעולם אלא שמונעו מלהתקלקל

12. מלחמת ה' לרמב"ן מסכת ביצה דף יא עמוד א

ואלו הסוגיות מצריכות לומר שאע"פ שנפסקה הלכה כרבי יהודה לא סמכו עליה לגמרי אלא שבאותן הדברים שהם עיקר מכשירי גוף האוכל כגון גריפת התנור התירו לגמרי במקום דלא אפשר שלא יחרוך שאם אתה מחמיר עליו לפניך מן שורת הדין אתה מונעו לגמרי משמחת יום טוב ודברים שאינן עיקר אוכל נפש אלא שהם צריכין כגון כבוי הבקעת שלא יתעשן הבית במקום שצריך לאכול שם או כבוי הדליקה משום אבוד כלי תשמישו שאוכל בהם אסורין לגמרי.

13. שו"ת אור לציון חלק ג - הערות פרק כ - דיני הדלקה

וכיווי ביום טוב הערה ט

ולא מצינו שמרן יתיר כיווי ביום טוב אלא בשלשה מקומות. בבשרא אגומרי, דהיינו בשר על הגחלים, כמבואר בשו"ע בסימן תק"ז סעיף ד', וכמו שביאר שם מרן, שכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, כיון שאי אפשר בלא כן. (וע"ש בבאה"ל ד"ה כה). ומשום כך גם התיר שם מרן גריפת התנור מהאפר והגחלים, כיון שאי אפשר לאפות (לעולם) בלא הגריפה. וראה גם בסעיף ה' שם...

אבל בכיווי לצורך הצלת הקדירה לא התיר מרן, וכפי שהובא לעיל, ומשום שאין דרך בישול בכך אלא מניעת הדיקור. וכן בדבר שצריך אש נמוכה, אין זה נחשב אי אפשר בלא כן, שהרי הרוצה לבשל באש נמוכה, יכול מלכתחילה להדליק באש נמוכה, והדרך היא בכך, ולכן לא הותר לו כעת להנמיך את האש.

14. כף החיים אורח חיים סימן תקי"ד אות א'

אלא שלדעת מר"ן ז"ל הש"ע שנמשך אחר דברי הרי"ף והרמב"ם כמ"ש לעיל או' ד' נראה דהכל אסור וכ"כ המאמ"ר או' ד' אלא שכתב והמקיל במקום דוחק וצורך גדול יש לו על מה לסמוך עכ"ל ור"ל אפי' להמחמירים כדברי הש"ע המקיל במקום דוחק וכו' יש לו על מה לסמוך כיון שיש כמה גדולים מתירין:

גדרי ההיתר לשיטת הראש וסיעתו

15. שולחן ערוך אור"ח הלכות יום טוב סימן תקב סעיף א

הגה: ומותר לכסות האש בלילה לצורך אוכל נפש של מחר בכלי או בעפר מוכן, אם אינו מכבהו.

16. ר"ן (על הרי"ף) מסכת ביצה דף יט עמוד א

ואם להפיגן. בשביל לאפות שהוסקו הרבה וחושש שלא תשרף הפת בתנור מותר ולא דמי לליבון רעפים דאסורין לעיל דהתם תקונו של כלי קודם לתשמיש שמשמש בו אבל כאן בשעת תשמישו